

В.І.Авраменко

канд. пед. н., доц. каф. гуманітарних та природничо-наукових
дисциплін Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

До проблеми впровадження навчальної термінолексики у шкільну практику (поч. ХХ ст.)

Навчальна термінолексика міцно пов'язана з освітньою системою - від середніх до вищих закладів освіти. Також вона є невід'ємною частиною наукової термінології. Тому з розвитком освіти і науки термінологічна лексика еволюціонує, змінюється, пристосовується до потреб суспільства. Це збагачує національну мовну культуру.

Сукупність взаємопов'язаних терміноелементів, які відносяться до різних галузей знань, становлять навчальну термінологію. Вона існує у двох вимірах: 1) результативному (фіксація навчального терміна - це термінологічні словники); 2) функціональному (навчальна та наукова література).

Розвиток будь-якої наукової галузі передбачає обов'язкове використання нагромаджених знань у минулому для виникнення нових сучасних наукових обґрунтувань. Це потрібно для того, щоб не повторювати допущених помилок, а використовувати найкращі наукові надбання. Вивчення педагогічної спадщини в цій царині дає змогу простежити закономірності розвитку змісту освіти в Україні, виділити загальне, особливе й часткове. Осмислення історичних фактів, теорій і явищ, різноманітних шляхів людського розвитку, звертання до глибинних пластів національної культури, збереження та збагачення українських культурно-історичних традицій є одним із шляхів реформування змісту освіти, виховання підростаючого покоління. Для успішного розв'язання цього завдання необхідно, на наш погляд, вивчення історичного педагогічного досвіду, щоб

осягнути найцінніші теоретичні й практичні здобутки, а відтак – здійснити обґрунтоване прогнозування подальших напрямів розвитку освіти.

Особливого інтересу набуває період кінця XIX ст. – початок 30-х років XX століття, коли відбувалася розбудова державної національної освіти (викладання рідної мови, усталення українського правопису, укладання термінологічних словників, створення та видання україномовних підручників, навчальних програм, методичної літератури з різних дисциплін), органічною та складовою частиною її було українське термінотворення, яке відбувалося в той час переважно на національній мовній основі.

Наукова значущість вивчення означеної проблеми зумовлена тим, що вказаний період близький до сучасного стану розвитку нашої держави: в кінці XIX ст. – в першій третині XX століття Україна намагалась утвердити свою незалежність, національно-мовну свідомість. Здійснювався процес упровадження рідної мови в усі сфери суспільного життя, що сприяло виробленню концептуальних засад термінотворення й терміновживання. Цей процес урахував і освітню сферу функціонування української термінолексики.

Таким чином, термінологічне питання в середній освіті є одним із найактуальніших. На сучасному етапі розвитку української термінології загальним стало твердження про наявність двох крайніх тенденцій: пряме використання термінологічної спадщини 20-х – початку 30-х років та повне заперечення всієї спадщини й використання термінології, що склалася у повоєнний час, особливо за останні 25-30 років.

Характерними ознаками вироблення україномовної термінолексики були:

1. Створення української навчальної термінолексики було викликано потужним рухом української інтелігенції за державний і повноцінний статус української мови й розвиток української освіти.

2. Становлення української термінолексики кінця XIX – початку XX століття відбувалося у двох напрямках: в підручниках для середньої школи та

в термінологічних словниках. Їх характерною особливістю була альтернативність, розмаїття на спільній основі – широке використання народної мови. В цьому процесі були об'єднані і наддніпрянські, і галицькі педагоги.

3. Процес застосування української термінологіки в гуманітарних і природничих дисциплінах загальноосвітньої школи став логічним продовженням попередньої роботи, яка в 20-ті – 30-ті роки носила державний, всеохоплюючий і розвивальний характер. Його провідною тенденцією було намагання найбільш науково й логічно обґрунтованого закріплення національних засад.

4. Термінотворення навчальної лексики – це постійний процес, який еволюціонує одночасно з розвитком науки й освіти. Він є розвивальним, змінним і залежить від оновлення змісту навчальних дисциплін у контексті прогресу науки.

Проте можна стверджувати, що проблема розвитку української термінологіки в процесі розбудови національної системи освіти в період кінця XIX ст. – початку 30-х років XX століття не була предметом спеціального дослідження. Науковці лише побіжно торкалися питань організації та функціонування українськомовної термінологіки в освітній сфері зазначеного періоду. Залишилися невідомими термінологічні концепції багатьох українських учених, педагогів, творчі пошуки яких стали основою розвитку й становлення навчальної термінологічної лексики. Тому наше особливе зацікавлення ретроспективою українськомовної термінологічної лексики пояснюється тим, що її розвиток був детермінований освітніми запитами: українізація освіти, створення національної системи освіти, необхідність видання україномовних підручників, словників, навчально-методичної літератури.